

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ
autorstwa mgr. Artura NOWAKA
na temat: Wojska Obrony Terytorialnej w polityce bezpieczeństwa
Rzeczypospolitej Polskiej
ze szczególnym uwzględnieniem zwalczania epidemii COVID-19
w Wielkopolsce

1. Podstawa formalna opracowania recenzji

Recenzja została opracowana na podstawie uchwały nr 17/RDN NoB/2026 z dnia 25 marca 2026 r., w której zostałem wyznaczony na recenzenta w postępowaniu doktorskim mgr. Artura NOWAKA oraz Umowy o Dzieło nr 20/RDN/700/0000/2026 z dnia 14.04.2026.

2. Ocena struktury i formy rozprawy

Konflikt między Rosją a Ukrainą istotnie wpłynął na postrzeganie bezpieczeństwa w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Agresja Rosji wykazała, jak ważne staje się przygotowanie społeczeństwa na możliwe sytuacje kryzysowe oraz reagowanie na zagrożenia. Szczególną rolę mogą przy tym spełniać siły zbrojne o charakterze terytorialnym, w przypadku Polski są to Wojska Obrony Terytorialnej. Z uwagi na ich swoiste przywiązanie do regionów ewentualnego działania, w określonych sytuacjach mogą pełnić rolę łącznika między systemem militarnym i społeczeństwem. Stąd też to Wojska Obrony Terytorialnej angażowane są w działania edukacyjno-szkoleniowe, informacyjne, pomocowe i kryzysowe adresowane w znacznej mierze do społeczeństwa cywilnego. Działania te wpisują się w proces budowania odporności społecznej i wzmacniania relacji cywilno-wojskowych.

Stąd też z uznaniem należy przyjąć podjęcie problematyki wspierania przez Wojska Obrony Terytorialnej zwalczania pandemii COVID-19 na przykładzie Wielkopolski jako obszaru naukowego zainteresowania Doktoranta. Przy czym, jak stwierdza Autor dysertacji (s. 22), głównym podmiotem badań stały się Wojska Obrony Terytorialnej jako narzędzie państwa realizujące politykę bezpieczeństwa.

Celem poznawczym rozprawy Autor uczynił ocenę polityki bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej w kontekście pandemii COVID-19, a celem użytecznym opracowanie koncepcji eliminowania luk stwierdzonych w systemie zapewnienia bezpieczeństwa obywateli RP w warunkach pandemii COVID-19. Te dwa cele miały zostać osiągnięte przez przedstawienie wykorzystania Wojsk Obrony Terytorialnej na przykładzie województwa wielkopolskiego (s. 24).

Główny problem badawczy sformułowany został w postaci pytania: „W jaki sposób polityka bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej była uwarunkowana w okresie pandemii COVID-19, udziałem Wojsk Obrony Terytorialnej i jakie założenia oraz ograniczenia należy przyjąć w celu doskonalenia systemu bezpieczeństwa państwa w obliczu zagrożeń o charakterze epidemicznym?” (s.25).

Z takiego zdefiniowania celów badań oraz głównego problemu badawczego wydaje się nie do końca jednoznacznie wynikać tytuł rozprawy doktorskiej, który powinien być wyraźnie powiązany z jej celami oraz głównym problemem badawczym. Tytuł zdaje się raczej sugerować, że rozprawa dotyczy przede wszystkim roli, miejsca i znaczenia Wojsk Obrony Terytorialnej w polskiej polityce bezpieczeństwa na przykładzie zwalczania pandemii COVID-19 w Wielkopolsce. Należy przy tym zaznaczyć, że o ile w celu utylitarnym Autor określił, jak wykorzystanie Wojsk Obrony Terytorialnej do zwalczania pandemii COVID-19 wpłynęło na politykę bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, to badania zostały ukierunkowane na działania tych wojsk w okresie pandemii. Wydaje się zatem, że Autor określenia „wykorzystanie” i „działanie” traktuje równoznacznie.

Ten drobne mankamenty zostały w zasadzie zniwelowane przez właściwe określenie szczegółowych problemów badawczych (s. 25):

1. Czym jest polityka bezpieczeństwa RP i na jakich determinantach kształtowała się w czasie pandemii COVID-19?
2. Na czym polegała realizacja polityki bezpieczeństwa RP przez Wojska Obrony Terytorialnej w Wielkopolsce w kontekście zwalczania pandemii COVID-19?
3. Jak oceniane było zwalczanie pandemii COVID-19 w Wielkopolsce, podjęte przez Wojska Obrony Terytorialnej?
4. Jaka była i powinna być rola obrony terytorialnej w zapewnianiu i przeciwdziałaniu ryzyku utraty bezpieczeństwa zdrowotnego w warunkach pandemii, czy działania tej formacji mogą wpłynąć na bezpieczeństwo państwa na szczeblu regionalnym oraz krajowym, oraz jak można zracjonalizować działania WOT w tym obszarze?

Interesujące i zasadne okazało się przy tym dodatkowe określenie przez Autora dysertacji czterech grup problemowych (s. 26-27), stanowiących swoiste rozwinięcie wskazanych wyżej problemów szczegółowych. Takie dookreślenie, niezbyt częste w pracach promocyjnych, ułatwiło moim zdaniem Autorowi właściwe metodologicznie ustrukturyzowanie rozprawy. Składa się ona ze wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia i uzupełniona została bibliografią, spisem rysunków i tabel oraz załącznikami, co ułatwia jej odbiór. Zgodnie z dobrymi tradycjami konstruowania prac dysertacyjnych pierwszy rozdział poświęcony został przedstawieniu założeń metodologicznych pracy, a cztery następne rozwiązywaniu kolejnych problemów badawczych.

Pozwoliło to Autorowi na właściwe ustrukturyzowanie dysertacji. Właściwie skonstruowane zostały także poszczególne rozdziały, które zawierają wprowadzenie do problematyki rozdziału i sposób podejścia do rozwiązywania poszczególnych problemów badawczych, a w części końcowej rozdziału podsumowania w postaci

wniosków, stanowiących podstawę do rozważań prezentowanych w kolejnych rozdziałach rozprawy.

Rozważania prezentowane w kolejnych rozdziałach stanowią wyniki długotrwałych, systematycznych, rzetelnych badań Autora i są dobrze uargumentowane. Podkreślić przy tym należy dobry styl i język wywodu – choć miejscami nadmiernie dyrektywny, polegający na formułowaniu przesłanek, wyciąganiu wniosków oraz ich uzasadnianiu. Na tym tle za pewien mankament dysertacji można uznać jej dość znaczną obszerność. Obejmuje ona bowiem ogółem 652 strony, w tym 54 strony wykazu literatury, 5 stron wykazu rysunków i tabel oraz 32 strony załączników, co w połączeniu w znacznym stopniu deskryptywnym charakterem części rozdziałów, przyczyniło się do tak znacznej objętości dzieła. Wydaje się, że z korzyścią dla łatwiejszej lektury oraz odbioru rozprawy, można było zredukować jej opisowe fragmenty.

W pierwszym rozdziale dysertacji Autor przedstawił metodologiczne podstawy badań, dobrze uzasadniając wybór podjętej tematyki, przedmiot, podmiot oraz obszar badań. Przedstawił też cele i problemy badawcze, sformułował hipotezę główną oraz hipotezy szczegółowe, określił także metody i techniki badawcze przyjęte w celu zweryfikowania przyjętych hipotez. Prawidłowe sformułowanie sytuacji problemowej i właściwe określenie przedmiotu i podmiotu badań oraz celów i problemu badawczego pozwoliło Autorowi na podjęcie ambitnego zadania dysertacyjnego. Zadanie to umożliwiło z kolei Doktorantowi pogłębienie metodologii badań i stworzyło podstawy dalszego rozwoju w kierunku samodzielności naukowej.

Do rozwiązania problemu badawczego i zweryfikowania hipotezy roboczej Autor zastosował przede wszystkim metody teoretyczne, opierając się przy tym nie tylko na wynikach uzyskanych przez analizowanie obszernej literatury przedmiotu, dokumentów normatywnych i formalnych, ale także na wynikach uzyskanych dzięki ankietowaniu oraz przeprowadzeniu licznych wywiadów z decydentami, generałami oraz naukowcami zajmującymi się problematyką obrony terytorialnej. Takie podejście badawcze okazało się właściwe i wystarczające do rozwiązania przyjętego problemu badawczego.

W rozdziale tym Autor wymienił też ekspertów biorących udział w prowadzonych przez Niego wywiadach. Zwraca tu uwagę znaczna liczba polityków z obu głównych stron polskiej sceny politycznej, co z punktu widzenia uzasadnienia celów rozwiązania istniejących od lat w Wojsku Polskim formacji terytorialnych i utworzenia nowych Wojsk Obrony Terytorialnej było być może zasadne, ale może bardziej efektywne z punktu widzenia rozwiązywanego problemu badawczego, byłoby przeprowadzenie takich wywiadów z większą liczbą osób zajmujących się naukowo problematyką obrony terytorialnej. W tym kontekście bardzo interesujące okazały się wyniki uzyskane z przeanalizowania literatury przedmiotu.

W drugim rozdziale Autor przedstawił wyniki badań teoretycznych oraz praktycznych odnoszących się do pojęcia bezpieczeństwa oraz polityki bezpieczeństwa, a także konstytucyjnych i legislacyjnych podstaw bezpieczeństwa. O ile pierwsza część tego rozdziału ma w zasadzie charakter opisowy i odnosi się do zagadnień dość obszernie i w miarę jednoznacznie wyjaśnionych w literaturze przedmiotu, o tyle jego końcowa część wykazuje zupełnie inny charakter. W niej bowiem Autor dysertacji przedstawia

wnioski z wyników przeprowadzonych wywiadów dotyczących postrzegania bezpieczeństwa przez decydentów, generałów i naukowców. Słusznie przy tym konkluduje, że w obliczu wyzwań, takich jak pandemia COVID-19, polityka bezpieczeństwa RP „wymaga elastyczności i zdolności do angażowania szerokiego spektrum zasobów państwa – nie tylko wojsk operacyjnych, ale także formacji terytorialnych, administracji cywilnej i systemu ochrony zdrowia” (s. 199).

Rozważania **trzeciego rozdziału** Autor skoncentrował na ewoluowaniu obrony terytorialnej, poczynając od początków państwowości polskiej, poprzez okres powojenny, na budowaniu samodzielnego rodzaju sił zbrojnych, jakim stały się obecne Wojska Obrony Terytorialnej, kończąc. Rozdział ten to rzetelny rys historyczny tej formacji. W ślad za ekspertami wojskowymi Autor zasadnie dostrzega, że Wojska Obrony Terytorialnej nie powstały w swoistej próżni i istniały w różnej formie wcześniej, nie są więc zupełnie nowym rozwiązaniem, lecz stanowią trwały element polskiej tradycji wojskowej (s.340).

W czwartym rozdziale dysertacji przedstawione zostały wyniki realizowania polityki bezpieczeństwa RP w obszarze zdrowotnym na podstawie udziału WOT w zwalczaniu pandemii COVID-19. Autor uwzględnił przy tym działania wszystkich szczebli administracji państwowej, jak i samorządowej, wykorzystując do tego celu ponad 100 dokumentów. Przedstawił także rezultaty wywiadów eksperckich z decydentami, co w rezultacie umożliwiło wypracowanie wniosków dotyczących przygotowania państwa i skuteczności jego reagowania na kolejne fale zachorowań. Rozdział ten opracowany został jako szczegółowe studium przypadku przedstawiające realizowanie polityki bezpieczeństwa RP w specyficznych warunkach pandemii COVID-19. Wyniki takiego podejścia pozwoliły Autorowi ustalić, że pomimo istnienia Krajowego Planu Zrządzania Kryzysowego i odpowiadających im planów wojewódzkich, brak jest odpowiednich procedur i zasobów niezbędnych do zwalczania pandemii (s.462).

Ostatni – piąty rozdział dysertacji przedstawia działania Wojsk Obrony Terytorialnej w zwalczaniu zagrożeń epidemicznych. Szczegółowo omówiono przy tym działania w dwóch dużych przedsięwzięciach: „Odporna wiosna” i „Trwała odporność” w ramach których Wojska Obrony Terytorialnej nie tylko wspierały działania w instytucjach ochrony zdrowia, ale też służby mundurowe, administrację oraz organizacje pozarządowe. Znaczną część rozdziału stanowi właściwe, rzeczowe omówienie wyników badań ankietowych oraz tych części wywiadów eksperckich, które dotyczyły sensu oraz skuteczności działania Wojsk Obrony Terytorialnej podczas zwalczania pandemii COVID-19.

Za najbardziej wartościową z punktu widzenia rozwiązywanego problemu badawczego, uznaje końcową część rozdziału, w której Autor przedstawił naukowo uzasadnioną obszerną koncepcję podejścia do doskonalenia realizowania polityki bezpieczeństwa RP w zakresie zagrożeń epidemicznych. Koncepcja ta łączy wyniki obiektywnej analizy z dość przecież subiektywnym poczuciem bezpieczeństwa przez społeczeństwo. Umożliwia ponadto nie tylko jej naukowe zastosowanie, ale także jej praktyczne wykorzystanie przez decydentów, czy też potencjalnych wykonawców do

opracowania założeń polityki bezpieczeństwa państwa w zakresie użycia formacji wojskowych w wspieraniu zwalczania epidemii.

Zakończenie dysertacji to podsumowanie rozważań Autora, obejmujące kluczowe osiągnięcia procesu badawczego. Autor przeprowadził tu obszerną ocenę zweryfikowania przyjętych hipotez, stopnia udzielenia odpowiedzi na postawione pytania szczegółowe, osiągnięcia zakładanych celów i rozwiązania przyjętych problemów szczegółowych. Zasadne byłoby przy tym bardziej konkretne wskazanie kierunków czy też potrzeby prowadzenia dalszych badań.

3. Ocena wartości naukowej rozprawy

Dysertacja stanowi zwartą, logiczną, dość monotematyczną całość opartą na oryginalnych rozważaniach Autora. Stanowi wartościowe opracowanie naukowe, a osiągnięcia naukowe polegają na podjęciu niewystraczającego dotychczas zbadanego obszaru bezpieczeństwa w zakresie udziału wojsk terytorialnych w zwalczaniu pandemii, wykazaniu konieczności spójnego interdyscyplinarnego podejścia do formułowania polityki bezpieczeństwa oraz działań terytorialnych formacji wojskowych w wspieraniu zwalczania epidemii, a także opracowaniu naukowo uzasadnionej koncepcji doskonalenia realizowania polityki bezpieczeństwa w tym zakresie.

Praca ma charakter monograficzny, cechuje ją wysoki poziom merytoryczny wynikający z rzetelnych studiów literatury przedmiotu oraz właściwej metodologii badawczej. Struktura rozprawy jest właściwa, odpowiada potrzebom rozwiązania problemów szczegółowych, a w rezultacie głównego problemu badawczego. W tym zakresie jest przykładem właściwego podejścia metodologicznego.

Dobór literatury oraz innych wykorzystanych w badaniach materiałów wskazuje na właściwą znajomość przedmiotu badań. Rozprawa jest starannie wykonana pod względem edytorskim, zgodnie z obowiązującymi zasadami i moim zdaniem jest oryginalnym dziełem Autora, nienaruszającym praw autorskich osób trzecich. Starannie opracowane rysunki i tabele dodatkowo ilustrują rozważania Autora i ułatwiają odbiór dysertacji.

4. Zastrzeżenia i uwagi krytyczne

Za pewien mankament dysertacji można uznać jej znaczną objętość oraz częściowo deskryptywny charakter. Warto by Autor w kolejnych pracach i artykułach naukowych, uwzględnił że zamieszcza się w nich nie wszystko to, co na dany temat się wie lecz tylko to, co jest konieczne do rozwiązania przyjętego problemu badawczego.

Z uwagi na szczegółowy opis działań WOT w zwalczaniu pandemii COVID-19 oraz wartość naukową dysertacji celowe byłby jej opublikowanie jako monografii, po jej odpowiednim przeredagowaniu i skróceniu obszernych opisów podstawowych zagadnień.

Wniosek końcowy

Recenzowana rozprawa doktorska stanowi indywidualny dorobek Doktoranta, świadczy o Jego dojrzałości naukowej oraz zdolności do dalszego doskonalenia warsztatu badawczego i pisarskiego. Potwierdza wysoki poziom wiedzy teoretycznej Kandydata w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

Stwierdzam, że dysertacja spełnia warunki określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. z 2021 r. poz. 478) i wnioskuję do Rady Dyscypliny Nauki o Bezpieczeństwie Wojskowej Akademii Technicznej o dopuszczenie Pana mgr. Artura NOWAKA do dalszych etapów postępowania w sprawie o nadanie stopnia doktora w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.

